

EĞRİKAPI MAKSEMİ

**İstanbul'da
tarihi bir su taksim merkezi.**

Eğrikapı'da surların dışında olup Savaklar Çeşmesi adıyla da bilinir. Bentler bölgesinden getirilen Kırkçeşme suları buradan şehre dağıtılırdı. Surlardan iki kol halinde geçen suyun bir kolu Eğrikapı'dan, diğeri ise Sulukule'den şehre giriş yapmaktaydı. Eğrikapı Maksemi, daha sonra inşa edilen ve bugün fonksiyonu tamamen değişerek ev halini almış olan Eyüp Maksemi'nin yapımından önce Eyüp bölgesine de su dağıtımını sağlıyordu. Maksem'in Edirnekapı'ya çıkan ana cadde üzerindeki duvarında, içtenden su alınmasını sağlayan ve bu yapıya ikinci adını veren bir çeşme bulunmaktadır. Klasik formdaki çeşmenin cephesi dikdörtgen bir çerçeve içine alınmış ve sivri kemerin köşelerine birer yivli kabara işlenmiştir. Bugün bozuk durumdaki alçak kabartmalarla süslü ayna taşının yanlarında küçük iki niş yer almaktadır. Ayna taşının altında halen mevcut olmayan musluk bulunmaktaydı. Üzerinde yer yer kazımlar görülen yalak, aslında Bizans lahdi olduğu hissinde vermektedir.

Yapı, kitâbelerinin çokluğu ve hepsinin manzum olmasıyla dikkat çekmektedir. I. Abdülhamid'e ait 1201 (1786-87) tarihli iki kitâbeden birinde maksem'in o yıl su nâzırı Mustafa Ağa tarafından tamir ettirildiği, diğesinde ise binanın Kanûnî Sultan Süleyman devrinde yapıldığı anlatılmaktadır. Bu bilgi, Mimar Sinan'a ait tezkirelerde adının geçmemesi sebebiyle maksem'in ondan önce başmimarlık yapan Acem Ali tarafından inşa edildiği olabileceğini akla getirmektedir. III. Selim'in 1203 (1789) tarihli kitâbesinde de yine Mustafa Ağa'nın adı geçmektedir. 1235 (1819-20) tarihli dördüncü kitâbe II. Mahmud'a aittir ve metni Keçecizâde İzzet Molla tarafından yazılmıştır. 1239 (1823-24) tarihli son kitâbe ise su nâzırı Hamid Ağa'nın, makseme gösterdiği ilgiden dolayı II. Mahmud'a methiyesi olup ölümünden sonra onun adına şair Sâkıb tarafından yazılmıştır. Maksem'in giriş cephesine geçilen yol üzerindeki kapıda görülen tuğradan II. Mahmud'un bu esere gerçekten çok önem verdiği anlaşılabilir, onarımlar içinde de en fazla onun yaptıklarının ağırlık taşıdığı açıkça görülmektedir. Örtü sisteminden ve duvar işçili-

ğinden, daha çok II. Mahmud devrinde (1808-1839) büyük değişikliklere uğradığı anlaşılan maksem kare planlı olup dıştan 8,25 × 8,25 m., içten 5,95 × 5,95 m. ölçülerindedir. Temel duvarları ve iç taksim düzenlemelerinin bazılarında görülen farklılıklar, burada Bizans devrine ait bir maksem'in olabileceğini düşündürmektedir; özellikle girişin solunda toprak altında kalmış olan kemer ve temeller Bizans işçiliği göstermeleri açısından önemlidir. Yine yapı içinde karşılaşılan künklerin bir kısmı ile bölmelerdeki bazı işçilik özellikleri de Bizans varlığına işaret etmektedir. Maksem'in bugün görülen çatısı taşla inşa edilmiş piramit şeklindedir ve başka maksem gibi tepesinde bir aydınlık feneri vardır; ayrıca dört duvarında da birer dar pencere mevcuttur.

Binaya, çeşmeli duvarın sol köşesine bitişik II. Mahmud tuğralı kapı ile geçilen Haliç tarafındaki cepheden demir bir kapı ile girilir. Giriş mermer döşeli bir sofa şeklindedir ve sağ tarafında, duvar boyunca ziyaretçilerin oturabilmeleri için yapılmış, iki basamakla çıkılan bir taş peyke yer alır. İç içe iki bölmeden oluşan havuz, mermer döşemeli sofanın iki tarafını kuşatacak ve taş peykeye temas edecek şekilde iç mekânın geriye kalan kısmını kaplar. Su havuza, kapının karşısına rastlayan köşedeki üstü tonozlu bir dehliz şeklinde olan girişten gelmektedir. Havuzun iki bölmesini birbirinden, üst kenarına yakın bir seviyeye bugün mevcut olmayan 100 kadar tunç lülenin dizildiği mermer bir set ayırmaktadır. Su bir ölçü nisbetinde bu lülelerden tevzi edileceği ikinci bölgeye geçer ve buradan da biri Ayasofya, diğeri Yedikule istikametinde giden iki ana kanala taksim edilir. Havuzun sofa ile yaptığı köşenin iki tarafında ziyaretçilerin

Eğrikapı Maksemi - İstanbul

su içme tasları için birer çıkıntı yuva bulunmaktadır. Kitâbelerin tamamı bu iç mekânın duvarlarına yerleştirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Saadi Nâzım Nirven, *İstanbul Suları*, İstanbul 1946, tür.yer.; a.mlf., *İstanbul'da Fâtih II. Sultan Mehmed Devri Türk Su Medeniyeti*, İstanbul 1953, s. 101; a.mlf., "Eğrikapı Kırkçeşme Suları Maksemi, Savaklar Çeşmesi", *İst.A*, IX, 4964-4967; Kâzım Çeçen, *İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri*, İstanbul 1984, s. 96; a.mlf., *Mimar Sinan ve Kırk Çeşme Tesisleri*, İstanbul 1988, s. 152-160; Özkan Ertuğrul, *İstanbul'da Bizans Devri Su Mimarisini* (doktora tezi, 1989), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Ktp., s. 139.

ÖZKAN ERTUĞRUL

EĞRİKAPILI MEHMED RÂSİM

(bk. MEHMED RÂSİM, Eğrikapılı).

EĤĀBİŞ

(الأحابيش)

**Mekke çevresinde yaşayan
ve Kureys'in müttefiki olan
çeşitli kabilelerin oluşturduğu
bir topluluk.**

Ehâbîş kelimesi Arapça'da "çeşitli kabilelere mensup insan topluluğu" anlamına gelen *uhbûş* veya *uhbûşenin* çoğuludur. Mekke'nin kuzey ve güney bölgelerinde yaşayan Hâris b. Abdümenâf b. Kinâne, Adel, Dîş, Düil, Hevn b. Huzeyme'den Kâre, Huzâa'dan Mustalîk ve Hayâ kabilelerine Ehâbîş adı verilmiştir. Bazı kaynaklarda, Kureysliler'le Mekke yakınlarındaki Hubşî dağı eteklerinde anlaşma yapmış olduklarından bu kabilelere Ehâbîş denildiği rivayet edilmektedir.

Cevâd Ali, Tihâme'de yaşayan ve İslâm'dan çok önceki bir tarihte Habeş yönetimini kabul eden Kinâneliler'e, Habeşli kadınlarla evlenmeleri sonucunda siyahileşen nesillerine ve onların müttefiklerine Ehâbîş denilmiş olabileceğini söyler. Müsteşrik Henri Lammens, korkak olarak tanımladığı Kureysliler'in, kervanlarını korumak ve savaşlarda kullanmak üzere Habeşli askerlerden oluşan bir ordu kurduklarını, bu orduya mensup olanlara Ehâbîş denildiğini ileri sürer. Ancak bu görüşün bugün ilmî çevrelerde değeri bulunmamaktadır.

Ehâbîş'in Kusay b. Kilâb, Abdümenâf b. Kusay ve Muttalib b. Abdümenâf dönemlerinde Kureysliler ile yaptığı ittifak İslâmiyet'ten sonra da devam etmiştir. Ehâbîş, İslâm öncesinde Kureys ve Kays Aylân kabileleri arasında meydana ge-